

Garrels-orgel
Marekerk
Leiden

Henk Gijzen

Toelichting

Deze CD is een uitgave van de Restauratiecommissie Marekerk te Leiden ter gelegenheid van de voltooiing van de renovatie van het Garrels-orgel in de Marekerk eind 2009. Henk Gijzen, cantor-organist van de Marekerk, heeft voor het programma werken gekozen uit de barok welke aansluiten bij het 18^e eeuwse Garrels-orgel. Daarnaast speelt hij twee eigen werken, waarvan de bewerking van Psalm 100 een uitgeschreven improvisatie betreft ter gelegenheid van de ingebruikname van het orgel op 23 januari 2010.

Marekerk

In 1639 leverde Arent van 's-Gravesande als stadsarchitect van Leiden het eerste ontwerp voor de Marekerk. Op advies van bouwmeester Jacob van Campen werden nog enkele wijzigingen in het ontwerp aangebracht, zoals het achterwege laten van vensters in de benedenzone, het aanbrengen van festoenen aan de koepeltamboer en de toevoeging van een zuilenportiek voor de ingangspartij aan de kant van de Mare. Het daarop veranderde ontwerp diende als uitgangspunt voor de bouw. In 1649 kwam de Marekerk gereed. De kerk is een typisch voorbeeld van protestantse kerkbouw en het eerste kerkgebouw in Leiden en één van de eersten in Holland dat speciaal voor de protestantse dienst werd gebouwd. De kerk is een achthoekige centraalbouw met een lage omgang. De uitgezwakte steunberen verzorgen een mooie overgang tussen het hoge en lage deel van de kerk. Het zuilenportiek is niet uitgevoerd; in plaats hiervan is een zandstenen fronton naar ontwerp van Huybert Cornelisz van Duyvenvlucht, uit 1657 aangebracht. Het interieur

wordt bepaald door Ionische zuilen in de benedenzone en Corinthische pilasters in de tamboer. De preekstoel stamt uit 1649 en is gebaseerd op de preekstoel van de Nieuwe Kerk te Haarlem, die door Jacob van Campen werd ontworpen.

Het orgel in de Marekerk

Het orgel in de Marekerk is van oorsprong afkomstig uit de Pieterskerk in Leiden. Rond 1400 bevond zich in de Pieterskerk, behalve een groot, ook een klein orgel. De beroemde orgelbouwer Jan van Covelens bouwde rond 1529, naar we mogen aannemen, een nieuw klein orgel in de kooromgang. Van deze orgelmaker zijn nog enkele rijen pijpwerk aanwezig. Peter Jansz de Swart renoveerde het orgel rond 1568 en in

1629 verrichtte Jan Jacobsz van Lin een ingrijpende ombouw. Ook van hen zijn nog pijpen aanwezig. Van de ombouw door Van Lin zijn ook delen van de orgelkas bewaard gebleven, zoals de twee Corinthische pilasters, een aantal ornamenten en het raamwerk boven de speeltafel, waarop het jaartal 1629 vermeld

staat. In de zeventiende eeuw werkten ook Galtus en Germer van Hagerbeer en Johannes Duyschot aan het orgel. De huidige orgelgalerij stamt grotendeels uit 1679.

In 1733 werd besloten tot verplaatsing van het orgel naar de Marekerk, omdat daar behoefte was aan een instrument voor begeleiding van de gemeentezang. In de Pieterskerk werd het orgel niet of nauwelijks meer gebruikt. Orgelmaker Rudolph Garrels zorgde voor de overplaatsing.

Het ongewijzigde binnenwerk werd in een grotendeels nieuwe kas geplaatst. De kas werd vervaardigd door de Leidse timmerman Jan van Warendorp naar een ontwerp van de stadsarchitect meester Pieter van Drongen. Bij het ontwerp van de kas oriënteerde men zich op het orgel in de Grote Kerk in Maassluis, welke Garrels in 1732 opleverde. Op de orgelgalerij kwamen het stadswapen van Leiden, een nieuwe balusterrand en het vergulde jaartal MDCCXXXIII. Bovenop de kas kwamen de vijf wapens van de toenmalige kerkmeesters.

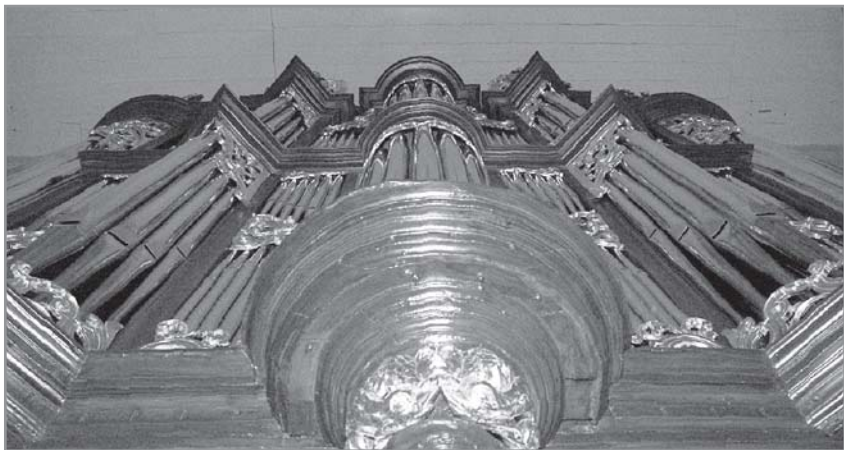

Na de oplevering bleek het orgel te zwak voor de begeleiding van de gemeentezang. In 1734 breidde Garrels het orgel stevig uit. Ook het onderhoud bleef tot 1743 bij Rudolph Garrels; daarna werd het onderhoud verricht door diverse andere orgelbouwers, zoals leden van de familie Assendelft, Hendrick Hermanus Hess, Rijk van Arkel, Caspar Weenig, Hendrik Berend Lohman, Johannes Schaaffeld en Pieter Bik.

In 1781 verving Hendrick Hess veel pijpwerk door dat van eigen makelij. In de negentiende eeuw werd er nauwelijks onderhoud aan het orgel gepleegd. De Leidse orgelmaker P.C. Bik heeft in 1898 de spaanbalgen door een magazijnbalg vervangen. In 1932 bracht hij volledig nieuwe windlades aan met een pneumatische tractuur. Het klankkarakter veranderde en kreeg een meer romantische uitstraling. In 1965-1966 werd het orgel gerestaureerd en uitgebreid met een borstwerk door de firma Flentrop Orgelbouw te Zaandam. Bij de restauratie werd al het oude pijpwerk gehandhaafd en aangevuld met nieuw pijpwerk, zoals o.a. die van de tongwerken.

Sinds de jaren negentig van de twintigste eeuw heeft het orgel opnieuw te kampen met gebreken. Na een lange periode van voorbereiding krijgt de firma Verschuieren Orgelbouw te Heythuysen de opdracht om het orgel te renoveren. Daarbij is de situatie zoals die door Flentrop Orgelbouw in 1966 was opgeleverd, als uitgangspunt genomen. De renovatie heeft in 2009 plaatsgevonden. De voornaamste werkzaamheden betroffen het herstel en de herintonatie van het pijpwerk. Met name de Prestant en de Quintadeen zijn als herboren.

De winddruk is verlaagd en het orgel is in een Neidhardt-stemming gebracht. De orgelkas is in een mahonie-imitatie geschilderd door de firma G.W.A. Ridderhof te Deil. De renovatie werd begeleid door adviseur Jaap den Hertog en rijksorgeladviseur Rudi van Straten. Op 23 januari 2010 is het orgel officieel in gebruik genomen.

Dispositie Garrels-orgel Marekerk Leiden

Hoofdwerk (Manuaal I, C-f''')

Prestant	8'
Bourdon	8'
Octaaf	4'
Quint	3'
Octaaf	2'
Mixtuur	3 sterk
Scherp	3 sterk
Trompet	8'

Bovenwerk (Manuaal II, C-f''')

Holpijp	8'
Quintadeen	8'
Prestant	4'
Fluit	4'
Nasard	3'
Gemshoorn	2'
Sifflet	1'
Sexquialter D	2 sterk
Kromhoorn	8'

Borstwerk (Manuaal III, C-f''')

Gedekt	8'
Ged. fluit	4'
Prestant	2'
Roerfluit	2'
Cymbel	1'
Regaal	8'

Pedaal (C-f'')

Bourdon	16'
Gedekt	8'
Prestant	8'
Octaaf	4'
Fagot	16'
Trompet	8'

Werktuiglijke registers

Koppel Hoofdwerk-Bovenwerk
 Koppel Hoofdwerk-Borstwerk
 Koppel Pedaal-Hoofdwerk
 Tremulant Borstwerk

Winddruk: 70 mm
 Toonhoogte: a¹ = 440 Hz
 Temperatuur: Neidhardt

Registraties

[1]	Nicolaus Bruhns	-	Praeludium in e
		I	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Tr8, Man. I-II
		II	H8, Q8, P4, Nas3, Sexq
		Ped	B16, P8, O4, Fag16, Tr8, Ped-I
	Maat 17:	II	-Sexq
	Maat 39:	II	+Sexq
	Vivace:	II	H8, Q8, Nas3, Kromh
		Ped	B16, Tr8
	Maat 82:	III	G8, Reg
	Maat 85:	II	+P4, +FI4
	Allegro:	I	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Tr8, Man. I-II
		II	H8, Q8, P4, Nas3, Sexq
		Ped	B16, P8, O4, Fag16, Tr8, Ped-I
	Maat 103:	III	G8, FI4, Reg
	Maat 106:	I	+Sch
[2]	Dietrich Buxtehude	-	Ciacona in e (BuxWV 160)
		II	H8, Q8, P4
		Ped	B16, P8
	Maat 45:	I	B8
		Ped	B16, G8
	Maat 53:	II	H8, Q8, P4
		Ped	B16, P8
	Maat 69:	III	FI4
	Maat 77:	II	H8, Q8, P4
		Ped	B16, P8
	Maat 93:	I	P8, O4, O2
		Ped	B16, G8, P8, Ped-I

[3] Johann Adam Reincken	-	Fuga in g
	II	H8, G2
[4] Pablo Bruna	-	Tiento de 1º tono de mano derecha
	I	P8
	II	H8, Q8, P4, Sexq
	Ped	Ped-I
[5] Johann Gottfried Walther	-	Partita 'Meinen Jesum laß ich nicht'
Vers 1:	I	B8
	II	H8, FI4, Nas3
	Ped	B16, G8
Vers 2:	II	H8, FI4, Nas3, Kromh
	III	G8, FI4, Reg
Vers 3:	II	H8, FI4
Vers 4:	I	P8
	II	H8
Vers 5:	II	Q8
Vers 6:	I	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Sch
	Ped	B16, G8, P8, O4, Fag16, Tr8, Ped-I

[6] Johann Sebastian Bach	-	Trio in G (BWV 1027a)
	I	P8, B8
	II	H8, Q8, FI4
	Ped	B16, P8
[7] Johann Sebastian Bach	-	Schmücke dich, o liebe Seele (BWV 654)
	I	P8
	II	H8, FI4, Sexq
	Ped	B16, G8
[8] Johann Sebastian Bach	-	Praeludium en Fuga in C (BWV 547)
	I	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Man. I-II
	II	H8, Q8, P4, Sexq
	Ped	B16, P8, O4, Fag16, Tr8, Ped-I
	Fuga:	I +Tr8
[9] Johann Ludwig Krebs	-	Fantasia à giusto italiano
	II	H8, Q8, FI4, Nas3
	III	G8
	Ped	B16, G8

[10]	Henk Gijzen	-	'Is God de Heer maar voor mij' (Gez 90 LvdK)
	Koraal:	II Ped	H8, Q8 B16, G8
	Variatie 1:	I	P8
	Variatie 2:	II	FI4, SiffI
	Slotvariatie:	I	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Sch, Tr8, Man.I-II
		II Ped	H8, Q8, P4, Nas3 B16, G8, P8, O4, Fag16, Tr8 Ped-I
[11]	Henk Gijzen	-	'Juicht Gode toe, bazuïnt en zingt' (Psalm 100)
	Toccata:	I II III Ped	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Sch, Tr8, Man.I-II H8, Q8, P4, O4, G2 G8, FI4, FI2 B16, P8, O4, Fag16, Tr8, Ped-I
	Adagio:	III Ped	G8, Q8 B16, G8

Fuga:	I	P8, B8, O4, Q3, O2, Mix, Tr8
	II	H8, Q8, O4, Siffl
	III	G8, Fl4, Cymb
	Ped	B16, P8, O4, Fag16, Tr8, Ped-I
Maat 42:	II	-Siffl, +Sexq, Man. I-II
Maat 82:	I	+Sch

Henk Gijzen

Henk Gijzen studeerde orgel en kerkmuziek bij Evaristos Glassner en Klaas Bolt aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam. Hij behaalde de acte muziekonderwijs B voor orgel, het praktijkdiploma kerkmuziek en het einddiploma solospel orgel. Verder studeerde hij orgel bij Elly Kooiman, koördirectie bij Jan Pasveer en orkestdirectie bij Anton Kersjes. In 1979 werd hij prijswinnaar van het Nationaal Orgel Improvisatieconcours te Bolsward.

Henk Gijzen was van 1983 tot eind 2002 cantor-organist van de Grote Kerk te Vianen. Sinds 2003 is hij als organist en later als cantor-organist verbonden aan de Marekerk te Leiden.

Als orgeldocent en koördirigent is hij werkzaam aan de Streekmuziekschool te Alphen a/d Rijn. Het muziekschoolkoor en Brederode Consort staan hier onder zijn leiding. Hoogtepunten waren de uitvoeringen van Bachs Hohe Messe, Johannes- en Matthäus-Passion. Daarnaast is Henk Gijzen dirigent van de C.O.V. 'Com nu met Sangh' te Sassenheim, waarmee hij met begeleiding van RBO Sinfonia grote koorwerken uitvoert. Ook componeert hij kerkmuziek voor koor en orgel. Zijn orgelmuziek is in verschillende uitgaven verschenen. Henk Gijzen geeft regelmatig orgelconcerten.

Hij maakte cd-opnamen in Abcoude en Leeuwarden en werkte mee aan een cd-project rond de orgelmaker Petrus van Oeckelen. Ook speelde hij op orgels in het Duitse Störmthal, Grosshartmansdorf en Freiberg ten behoeve van een radioserie met werken van J.L. Krebs. In 2004 bespeelde hij als titularis het Garrels-orgel van de Marekerk voor de NCRV-radio. In 2006 is de cd 'Henk Gijzen speelt eigen werken op orgels van Rudolph Garrels' uitgebracht. Deze cd is gemaakt ter ondersteuning van de renovatie van het Leidse Garrels-orgel.

Na jarenlange ervaring met live opnamen ben ik er van overtuigd dat de microfoon vaak als zwakste schakel gezien mag worden. Tijdens deze werkzaamheden heb ik veel gebruik gemaakt van beroemde merken als AKG, Røde, CAD, Neumann, Schoeps, B&K, enz.

De verscheidenheid van de bezetting (van solist tot groot orkest) en de locatie (van concertzaal tot kerk) maken microfoonplaatsing erg lastig. Voor iedere bezetting kies je andere microfoonmodellen, uitvoeringen en posities. Het zou anders moeten kunnen...

Je gebruikt nu eenmaal ook niet tien verschillende luidsprekers in een luisterruimte omdat de ene beter is voor viool, de andere voor zang en een derde voor orgel, enz...

Voor dit probleem hebben we eerst een aantal microfoons laten modificeren bij Audioart.

Wat blijkt na afluisteren, editen en monteren van opnamen is dat de klank met minder microfoons, of indien nodig meer van dezelfde microfoons veel natuurlijker klinkt.

Audioart heeft een paar Van Medevoort proto modellen ter beschikking gesteld om te kunnen testen of bovenstaande ervaringen ook kloppen. Dit bleek duidelijk het geval te zijn. De hoge kwaliteit van vM C1000 microfoons geeft duidelijk een betere realiteit, beeldvorming en fasegedrag. Hierdoor is de plaatsing van individuele stemmen en/of instrumenten duidelijker, losser en beter gefocust in een akoestische omgeving.

Naast het fasegedrag wordt ook de micro informatie goed geregistreerd, waardoor grondtonen, harmonischen en reflecties kloppen in het tijdsdomein.

Deze handgebouwde condensator microfoon, de vM C1000, is ondertussen in productie genomen en standaard in Van Medevoorts set up opgenomen. Voor deze cd hebben we er slechts zes microfoons gebruikt, drie als hoofdstel en drie voor de akoestiek van de kerk.

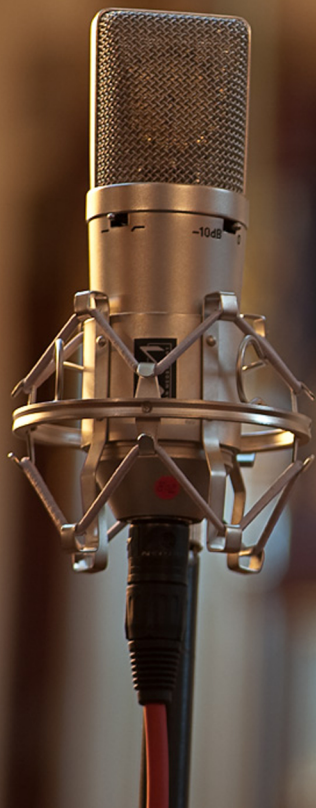
Luister eens goed naar de openheid, de directheid en de warmte van het orgel. U neemt geen hardheid waar in de opname en het uitsterven van de galm is natuurlijk, waardoor de akoestiek drie dimensioneel in uw luisterruimte wordt weergegeven.

GENIET U ECHTER VOORAL VAN DE MUZIEK EN NIET ALLEEN VAN DE TECHNIEK!

Unda Maris Records balance engineer Marcel van den Tol.

Voor technische info: www.audioart.nl

VAN MEDEVOORT

Professional audio products
www.vanmedevoort.eu

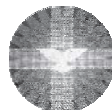
Colofon

Opname : Unda Maris Records, Marcel van den Tol

Gebruikte apparatuur :

Microfoons : Van Medevoort vM C 1000
Harddiskrecorder : Fostex D824 SE 96Khz/24Bit
Versterker : Van Medevoort CA 450 SE
Monitors : Van Medevoort
Mengtafel : Mackie 1402-VLZ Pro SE
Microfoonkabels : Tasker Pro-serie
Interlinks : Van Medevoort Q-serie
Info : www.audioart.nl

Opnamedata : 30 december 2009 & 1 januari 2010
Digital editing & mastering : Anton Doornhein,
antondoornhein@online.nl
Registranten : Maarten Wilschut & Henk Gijzen jr.
Teksten : Henk Gijzen jr.
Vormgeving : D.E. Versluis, info@deversluis.nl, www.deversluis.nl
Foto's : Anton Doornhein, Pieter Jasperse,
Marcel van den Tol, marcelvandentol@hotmail.com

Garrels-orgel Marekerk Leiden

Voor info en/of bestellen:

D.E. Versluis Klassieke Muziek Producties
www.deversluis.nl
info@deversluis.nl

Henk Gijzen

